

Az igazságszolgáltatás igénybevétele Európában

/// Az Európai Unió Alapjogi Chartájának „Igazságszolgáltatás” fejezete alá tartozó 47. cikk biztosítja az igazságszolgáltatás hatékony igénybevételének jogát.

Előzmények

A nemzetközi és az európai emberi jogi jogszabályoknak megfelelően az európai uniós tagállamoknak mindenki számára biztosítaniuk kell a jogot, hogy bírósághoz vagy alternatív vitarendezési testülethez forduljanak és jogorvoslatot nyerjenek, ha jogaikat megsértették. Ez az *igazságszolgáltatás igénybevételének* joga. Ezenkívül az európai uniós jog szerint az európai uniós jogszabályok által biztosított jogai érvényesítése érdekében mindenkinek joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslatához. Az egyik fontos terület a megkülönböztetés tilalmára vonatkozó jog, ahol az európai uniós jog tiltja a nem, a faj vagy az etnikai származás, a szexuális irányultság, a kor, a fogyatékoság és a vallás vagy meggyőződés alapján történő megkülönböztetést. Ez a tájékoztató az igazságszolgáltatás igénybevételével kapcsolatban nyújt információkat, különös tekintettel a megkülönböztetés tilalmára vonatkozó jogra, a büntetőjog kizárásával.

Legfontosabb kérdések

Az igazságszolgáltatás igénybevételének joga nélkül a sértett nem tudja érvényesíteni a jogait, illetve az elszenvedett kárt nem tudja megtéríteni.

Az igazságszolgáltatás igénybevételének joga a következő alkotórészekre osztható. Jog:

- független és pártatlan bíróság általi tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz;
- az ügy lefolytatása során jogi tanácsadás, védelem és képviselő igénybevételéhez;
- költségmentességhez, ha a sértettől nem várható el, hogy a bíróság előtt képviseltesse magát, és nem tud megfizetni egy ügyvédet;
- ahhoz, hogy az ügyről ésszerű időn belül hozzanak ítéletet, és megfelelő jogorvoslatot biztosítsanak.

További lépések

Határidők

Amennyiben bírósághoz fordul, a feltételezett sértettnek a jogi eljárásokat egy bizonyos határidőn belül el kell indítania. A határidőnek ésszerűnek kell lennie. A sértett számára elegendő időnek kell rendelkezésre állnia, hogy eldönthesse, elfogadható ügyről van-e szó és bírósághoz akar-e fordulni. A határidő azonban nem lehet túl hosszú, mert az a feltételezett tettes számára bizonytalan helyzetet teremt. A legtöbb európai uniós tagállamban három és öt év közötti határidő van érvényben. A foglalkoztatás területén azonban jóval rövidebbek a határidők, mint például Szlovéniában, ahol a határidő nyolc nap.

Az európai uniós tagállamoknak ügyelniük kell arra, hogy a határidők ne legyenek túl rövidek. Érdemes lenne fontolóra venniük, hogy a határidő csak attól az időponttól kezdődjön, amikor a sértett tudomást szerez a jogsértésről.

Kereshetőségi jog

A megkülönböztetés tilalmára vonatkozó jog területén az európai uniós tagállamok kötelesek a szövetségek, például nem kormányzati szervezetek és szakszervezetek számára jogot biztosítani ahhoz, hogy a sértettek engedélyével a sértettek nevében vagy azok támogatására jogorvoslat iránti kérelmet nyújthassanak be. Egyes tagállamok (például Belgium, Magyarország és Írország) lehetővé teszik, hogy a szövetségek jogorvoslat iránti kérelmet nyújtsanak be akkor is, ha a sértett nem azonosítható, vagy ha hátrányos megkülönböztetés történt. Ezt *közérdekű keresetnek* nevezik. A megkülönböztetés tilalmára vonatkozó jogon és a környezetvédelmi jogon kívül általában csak a sértettek vagy képviselőik fordulhatnak bírósághoz.

A tagállamoknak meg kellene fontolniuk a közérdekű kereset benyújtásának lehetővé tételét. Ez azért fontos, mert maguk a sértettek gyakran nem tudják bíróságra vinni ügyeiket, mert:

- nem ismerik a jogaikat;
- ezt nem engedhetik meg maguknak;
- félnek a negatív következményektől, például állásuk elvesztésétől, ha munkáltatójuk ellen panaszt emelnek.

Az eljárások időtartama

Azon időtartam, amely alatt a bíróság ítéletet hoz, az ügy bonyolultságától és a fellebbezések számától függ. Nem lehet tehát pontosan megmondani, hogy az ügyek mennyi ideig tartanak. Egyes európai uniós tagállamokban komoly késedelmek fordulnak elő. Ha a sértetteknek túl sokáig kell várniuk, az értelmetlenné teheti az igazságszolgáltatás igénybevételét. A jelentős késedelmek el is rettenthetik a sértetteket attól, hogy bírósághoz forduljanak.

Az európai uniós tagállamoknak fontolóra kellene venniük, hogy sürgős ügyek esetében gyorsított eljárást vezessenek be. Ha az ügyek kisebb pénzüsszegre vonatkozó követeléssel függnek össze, vagy nem érintenek bonyolult bizonyítási és jogi kérdéseket, egyszerűsített eljárásokat lehetne létrehozni. Erre vonatkozó példák Ausztriában, Belgiumban, Magyarországon és az Egyesült Királyságban figyelhetők meg.

Jogi költségek és költségmentesség

Sok ember számára túl magas költséget jelent, ha bírósághoz fordul. Minden európai uniós tagállamban létezik a *költségmentesség* valamely formája, amikor az állam vagy segít Önnek abban, hogy meg tudjon fizetni egy ügyvédet vagy kijelöl egy, az Ön nevében eljáró ügyvédet. Annak meghatározására, hogy ki jogosult költségmentességre, egyes tagállamok a vagyon alapján „felmérik az anyagi helyzetet”, míg más tagállamok azt is megvizsgálják, hogy mekkora a szóban forgó ügy sikerének valószínűsége.

Bár az emberi jogi jogszabályok alapján nem létezik a költségmentességhez való abszolút jog, az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) különféle vizsgálatokat alkalmaz. Megvizsgálja, hogy milyen fontos az a jog, amelyet Ön érvényesíteni kíván, valamint azt is, hogy a költségmentesség megtagadása megakadályozza-e Önt abban, hogy tisztességes tárgyalásban részesüljön. Mivel az EJEB nagyvonalúbb a vizsgálat elvégzése során, valószínű, hogy az Európai Unió tagállamaiban számos sértett nem kapja meg a neki járó költségmentességet.

A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a költségmentesség igénybe vehető legyen, ha ez a tisztességes eljárás biztosításához szükséges. Fontolóra kell venniük továbbá:

- ingyenes jogi tanácsadást nyújtó központok biztosítását;
- az egyének ösztönzését arra, hogy kössenek jogi biztosítást;
- annak ösztönzését, hogy a jogvitákat alternatív vitarendezési testületek intézzék.

A jogorvoslathoz való jog

A sértettek jogosultak az általuk elszenvedett kár megtérítésére, valamint az új vagy a visszaeső elkövetők elrettentésére irányuló jogorvoslatra. A leggyakoribb jogorvoslat a kártérítés. A hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben a kártérítés mértékében az Európai Unió tagállamai között jelentős különbségek vannak. Ezek a különbségek nem magyarázhatók pusztán a megélhetési költségek tekintetében a különböző országokban meglévő eltérésekkel. Ezenkívül előfordulhat, hogy a kártérítés mértéke nem elég

magas az elkövetők elrettentéséhez vagy a sértettek okozott kár megtérítéséhez.

Az EU tagállamainak meg kellene vizsgálniuk a hátrányos megkülönböztetésért járó kártérítések mértékét annak érdekében, hogy azok elérjék a megfelelő szintet.

Európai és nemzetközi szinten rendelkezésre álló jogorvoslatok

Ha az egyének a nemzeti bíróságon nem jártak sikerrel, európai vagy nemzetközi szintű testületekhez fordulhatnak. Az európai uniós jog megsértését érintő ügyekben az Európai Bíróság (EB) dönthet. Az emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatos panaszokat azonban leginkább az EJEB-hez nyújtják be, amely az emberi jogokról szóló európai egyezmény betartását ellenőrzi. A Szociális Jogok Európai Bizottságához bizonyos szervezetektől szintén érkehetnek az Európai Szociális Charta megsértésével kapcsolatos „kollektív” panaszok. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének testületei szintén dönthetnek az ENSZ emberi jogi egyezményeinek megsértésével kapcsolatos panaszokról, ha az állam egyetért az eljárással.

Ezek a rendszerek különféle előnyökkel járnak. Az EB a keresetjogi jogra vonatkozóan szigorú szabályokkal rendelkezik, ami megnehezíti, hogy egy panasz valójában bíróság elé kerüljön. Az EJEB rendkívül sok ügyet tárgyal, ami az ítéletek meghozatalában késedelmet okoz. Az „ismétlődő” esetek együttes kezelésével reformokat vezettek be ennek megoldására. A Szociális Jogok Európai Bizottsága csak meghatározott szervezetektől, nem pedig egyénektől érkező panaszokkal foglalkozhat. Az ENSZ-testületek igénybevétele alacsony költséggel jár, mivel nem szükséges az ügyvéd általi képviselet. Határozataik azonban jogilag nem kötelezőek.

Az EU tagállamainak meg kell fontolniuk az EB előtti keresetjogi jogra vonatkozó szabályok kibővítését. Biztosítaniuk kell továbbá, hogy az ismétlődő jogsértések elkerülése érdekében jogszabályaikban bevezessék az EJEB által előírt változtatásokat. Mérlegelniük kellene továbbá az ENSZ-egyezmények szerinti panasztételi eljárások jóváhagyását azokban az esetekben, ahol ez még nem történt meg.

További információk:

A hatékony és független európai igazságszolgáltatás igénybevételének területén a FRA által végzett tevékenységek áttekintése a FRA honlapján a következő címen érhető el:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/projects/proj_accessingjustice_en.htm

Az igazságszolgáltatás igénybevétele Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése (*Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*) című FRA-jelentés az interneten a következő helyen érhető el:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm